

o istom pitanju s istog gledišta promatranom.

Tko može zanijekati — da se poslužim primjerom iz prošlosti — da je sv. Toma u Sumi otvarao Kristov misterij na razne strane? Promatragu u odnosu prema prošlosti, prema vječnom naumu i prema povijesti spasenja (III, q. 1), insistira na jedinstvu ali i na raznolikosti naravi tako da čitavu kvestiju posvećuje promatranju Krista kao konkretne, određene osobe (q. 7), i to mu ne smeta da ga promatra u njegovim kozmičkim, eklezijalnim i antropološkim odnosima (q. 8). Dinamičke elemente njegove duše naglašuje tako da ti tekstovi mogu poslužiti kao odlazne točke za rješavanje tolikih suvremenih pitanja (spoznaja, moć ili sposobnost, defekti prirode itd., q. 9—16). Da i ne govorim kakvu važnost imaju pitanja o „nastanku“ i „nastajanju“ Kristovu (q. 16, art. 10; 12), napose o jedinstvu i podređenosti bistvovanja (q. 20) i djelovanja (q. 19). Pred očima mu je Krist kao učitelj (q. 42), način kako se s ljudima sastajao (q. 40). Osobito upada u oči q. 59, art. 6, gdje se promatra Krist u nadvremenskom prostoru, a ovisno o art. 4 gdje se povezuje s misijom sposenja.

Zašto komentatori nisu upravo te tekstove razvijali? To mi se čini suvišnim pitati. Bili su preokupirani ondašnjim postavljanjem problematike, a ta je preokupacija bila više filozofska. Našem se vremenu može predbacivati da je previše okovano konkretnošću, fenomenima, vidljivim i opipljivim problemima. Uostalom, kako god promatrali Krista, ako hoćemo zaći u dublju pojamovnu analizu njegova misterija, morat ćemo se prebaciti na područje one filozofije ljudske naravi, pozivati se na pojmove općeg shvaćanja, jer jedino ćemo tako i moći većini čitalaca koristiti. Ni psihologija ni antropologija neće moći odgovoriti na najdublja pitanja ako se ne pozovu na filozofiju, konkretnije na metafiziku.

Ne samo da je pisac opravdano otvorio pitanje u drugom dijelu knjige, nego, može se reći, i u trećem još više (uz malo zvučan izraz „drama“). Radi se o predmetu kojim se zanimaju stručnjaci. Upućujem ih da djelo studiraju te da is-

koriste uputstvo da uz vjernost prošlosti promiču napredak prema budućnosti u sve dubljem pomiranju u nedostiživ misterij spasenja u Kristu. Isplati se.

Dr J. K.

REBIĆ ADALBERT, Das Auftreten und die Predigt Johannes des Täufers. Redaktions- und traditionsgeschichtliche Arbeit in Mt 3, 1—17 Paral, Roma 1969.

Ova objelodanjena Rebićeva studija o nastupu i propovijedi Ivana Krstitelja zapravo je izvadak iz opsežne doktorske disertacije na teološkom fakultetu Papinskoga sveučilišta Gregoriana. Iz nje je objelodanjen: Opći pregled disertacije (str. 8—10), Popis kratica (str. 11—14), Popis literature (str. 15—24), Uvod (str. 25—29) i posljednji odsjek I poglavlja — Redakcija i tradicija u Mt 3, 1—6, paral. (str. 31—67).

Da bismo pravo ocijenili ovaj objelodanjeni izvadak, valja ga smjestiti u njegov naravni okvir u disertaciji. Na poticaj Mc Coola, svog profesora na Papinskom biblijskom institutu, Rebić je poduzeo da po suvremenoj egzegetskoj metodi, koju zovu „redaktions- und traditions-geschichtliche“, ispita sinoptičke odlomke o nastupu i propovijedi Ivana Krstitelja. Prema bilj. 1. na str. 26. i prema naslovu u izdanju, njegov posao materijalno obuhvaća: Mt 3, 1—17; Mk 1, 1—17; Lk 3, 1—18. Dobrom metodom Rebić je još više usredotočio svoj istraživalački rad, tako da ova tri navedena odlomka obuhvaćaju zapravo cijeli kontekst (samo onda Lukin odlomak valja proširiti do r. 20). Formalni predmet Rebićeve disertacije još je više specijaliziran: literarnom kritikom u duhu „Redaktions- und Traditionsgeschichte“ on najprije ispituje suodnose između sinoptičkih odlomaka o Krstitelju, da zatim prodre te ispod njihova tkiva otkrije predevanđeosku tradiciju, njezin materijal i njezine teološke zaokupljenosti; time tada postaje još jasniji predmijevani sastavljački posao, cilj i teologija pojedinih evanđelista.

Već se iz objelodanjenoga Općeg pregleda disertacije (str. 8—10) vi-

di koliko je Rebićev rad složen i koliko dragocjenih elemenata pruža. Šteta što zbog financijskih teškoća nije mogao objelodaniti čitavu tezu. Zato je barem u objelodanjenom izvatku trebalo da nam pruži opširniji Uvod i Zaključak. Voljeli bismo odmah u početku vidjeti svu, osobito literarno-kritičku problematiku sinoptičke predaje o Ivanu Krstitelju, da nam onda u Zaključku bude jasnije u čemu je glavni doprinos disertacije u rješavanju postavljenih problema. Pisac je to sve imao u vidu, kako se vidi iz rukopisne disertacije, ali valja to čitatelju povijestiti.

Rukopisna disertacija — uz uvodne dijelove koji su objelodanjeni u izvatku (str. 7—29) — obuhvaća još tri vrlo opsežna i raznolika poglavlja: I. Nastup Ivana Krstitelja; II. Obraćenijska i staleška propovijed Krstiteljeva; III. Krstiteljevo navještanje Mesije. Svako je od ovih poglavlja pomno obrađeno i obogaćeno različitim ekskurzima, u kojima Pisac potanje raspravlja o srodnim pitanjima u vezi s poglavljem.

Donosimo samo potanki raspored I. poglavlja, da bude jasniji okvir objelodanjenog odsjeka u izvatku. Poglavlje se rasčlanjuje u pet odsjeka: 1) Tekst i tekstualnokritičke primjedbe. 2) Literarna analiza Mt 3, 1—6 paral. Tu Pisac ispituje značenje bremenitih izraza, dakako u izvorniku: *u one dane* (Mt 3, 7) — *Ivan Krstitelj* (Mt 3, 1) — *krstiti, navješćivati* (keryssein) — *pustinja* — *sva okolica jordanska* — *obraćenje, obratiti se* — „*Približilo se Kraljevstvo nebesko!*“ 3) Kontekst, tj. cijelo tkivo Mk 1, 1—13; Mt 3, 1—17 i Lk 3, 1—20. 4) Struktura istih tekstova. 5) Analiza redakcije i tradicije tih odlomaka o Ivanu Krstitelju. Taj je dio disertacije objelodanjen.

U objelodanjenom, dakle, izvatku Rebić, razlučujući u sinoptičkim odlomcima o Krstitelju ono što im je zajedničko od onoga u čem se razlikuju, Rebić nastoji ustanoviti njihov odnos prema pretpostojećoj tradiciji o Krstitelju. S tim u vezi on proučava: 1) *Uvodne formule* pojedinih evanđelista (Mt 3, 1; Mk 1, 1; Lk 3, 1), iz čega je očito da odlomak o Ivanu Krstitelju ima u svakom evanđelju svoj poseban značaj: Mt uklapa povijest Ivanovu u povi-

jest Isusovu; Lk prikazuje Ivana kao posljednjeg starozavjetnog proroka; Mk povezuje početak Evanđelja Isusova (1, 14—15) s nastupom Ivana Krstitelja. 2) *Nijanse u temeljnom starozavjetnom citatu*: Mk stalja navod Izaije proroka na čelo cijelom odlomku o Krstitelju, Mt i Lk tim navodom zaključuju. Marko, dakle, slijedi poznatu shemu: proroštvo — ispunjenje, a Mt i Lk uzimaju proroštvo kao biblijski dokaz za proročko djelovanje Ivanovo. Osim toga, Mk je u jedan navod (Izaijin!) sklopio tri proroštva (Izl 23, 20; Mal 3, 1 i Iz 40, 3); Mt i Lk rasklapaju tu cjelinu (možda već iz rabinske predaje) te ovdje navode samo Iz 40, 3, a Izl 23, 20 i Mal 3, 1 prenose u drugi kontekst.

Rebić zatim (u čl. 3—5) ispituje *nijanse* kako sinoptici *mjesno* određuju nastup Ivanov i *temu njegove propovijedi*. Ivan nastupa po Mk u *pustinji*, po Mt u *pustinji judejskoj*, po Lk u *svoj okolici jordanskoj*. Svaka ova naznaka pomaže da se jasnije razluče njihove zaokupljenosti i njihov odnos prema prethodnoj tradiciji. Tu Rebić uklapa poseban ekskurz: *Pustinja kao eshatološka tema* (spasenje dolazi iz *pustinje!*). — Prema Mk 1, 4 (i Lk 3, 3b) tema Krstiteljeve propovijedi jest: *krst obraćenja na otpuštenje grijeha*. Po Mt 3, 2: *Obratite se, jer se približilo Kraljevstvo nebesko!* Izgleda da je Markova formulacija Ivanove propovijedi bliža prethodnoj tradiciji; Matej je formulira u svjetlu susljedne Kristove propovijedi. Valja istaknuti da su kod Marka *basileia* — *metanoia* — *afesis hamartion* (kraljevstvo — obraćenje — otpuštenje grijeha) u korjenitu suodnosu. Matejeva formulacija predstavlja daljnje, obogaćeno razmišljanje supstancijalno iste poruke.

U daljnjim, neizdanim poglavljima značajni su odsjeci o staleškoj propovijedi Krstiteljevoj (Mt 3, 7—10 i Lk 3, 7—14) te, u III poglavlju, temeljni mesijanski naslovi Kristovi kao stupovlje početne novozavjetne kristologije: *Erhomenos* — Onaj koji dolazi, te *Ishyroteros* — Onaj Jači. U ekskurzima Rebić obrađuje ova pitanja: Pustinja, Shema Lk 1—3 — *Različiti likovi Mesije* u kasnožidovskim iščekivanjima — *Zajedničke teme Ivanove i Isusove*

propovijedi — Ivanov krst — Ivan i Kumran.

U sklopu sinoptičkih evanđelja, kako iz svega slijedi, najznačajniji je odlomak kod Marka. Očito, Marko njim otpočinje svoje evanđelje. Kod njega, dakle, odlomak o Ivanu Krstitelju ima istu funkciju kao npr. Proslav Ivanov. I inače se Marko i Ivan susreću: obojica ističu Ivanov odnos prema Isusu; obojica naglašavaju Ivanove odlike, ali i njegovu usmjerenost prema Isusu; obojica navode proroštvo Izaijino; i kao što Ivanov Proslav dostiže vršak u riječima *I Riječ tijelom postade i nastani se među nama*, Marko kulminira u riječima: *Ti si Sin moj ljubljeni!*

Rebićeva radnja odlikuje se marljivošću u skupljanju i pronicavošću u ocjenjivanju. Kako se iz rukopisne disertacije (str. 34—49) može vidjeti, Ivan Krstitelj je uvijek iz novice zanimljiv i sa stajališta literarnokritičkog i sa stajališta egzegetskog. Rebić je umio svladati tako složenu građu, a u novoj egzegetskoj metodi, „Redaktions- und traditions-geschichte“, pokazao se vrsnim. Sada, nakon smrti prof. J. Oberškoga, predaje na katedri SZ Bogoslovskog fakulteta u Zagrebu. U svoje vrijeme s radošću sam recenzirao prve naše poslijeratne bibličare s Papinskog biblijskog instituta — Vivant sequentes! — s njihovim biblijskim tezama: A. KRÉSINA, *Pojam kršćanske zrelosti kod sv. Pavla* i J. FUCAK, *Proročka „zapovijed“ Očeva Isusu* (Bogoslovska smotra 31/1966/147—149). S novom radošću bilježim novu studiju A. REBIĆA, *Nastup i propovijed Ivana Krstitelja*. Riječ je Božja kod nas istom počela svoju „trku“, kako — prema Ps 147,15 — piše sv. Pavao u 2 Sol 3, 1. Još se mnogo toga ima učiniti, viribus unitis!

Bonaventura Duda

GABRIEL-MARIE kard. GARRONE, *Poslušnost i odgoj za poslušnost*, prijevod s francuskog, Zagreb 1969. str. 27. Izdanje: Kršćanska sadašnjost.

Koliko se kod nas više osjeća manjak literature ove vrste, toliko je i ova publikacija vrednija. Svakako

da dolazi u dobar čas. A bilo bi poželjno da se za prostor pedagoških pitanja kod nas nađe više mjesta. Jer on je, bez sumnje, od veće važnosti nego mnogi drugi.

Cinjenica je da Bog ima prirodno i suvereno pravo zapovijedanja. U ovisnosti i u podređenosti Bogu i čovjek ima vlast izdavanja zapovijedi ili naredaba. Vječni je naum razdijelio upravu svijeta na dvije vlasti: civilnu i crkvenu, i svaka je obdarena i upravom vlasti, dakle zapovijedanja. Suprotstavljati se vlasti znači protiviti se Božjoj naredbi (Rim 13,1). Poglavarima i vlastima treba biti poslušan (Tit 3,1).

Ali što je poslušnost? Ovo djelce ne trpi mikroskopsko promatranje stručne moralke kao znanosti, kao filozofske moralke, još manje podnosi kritiku s gledišta sistematske moralke. Tu se poslušnost ne uklapa u najviše pojmove moralke kao poetske znanosti. Pojmovi se ne uzimaju strogo, više se „prenose“ ili „protežu“, recimo i „alijeniraju“. Kako to?

Izraz „poslušati“ upotrebljavamo ponekad kao sinonim za „slijediti“, ili „povoditi se“, „osvrtni se na tuđe riječi“, „paziti“ itd. A da i ne spominjem da se u moralci brižljivo razlikuje poslušnost kao opća krepost od iste kao specifične kreposti, tj. poslušnost kao životna opcija od nje kao praktične, poetske kategorije. Ako govorimo strogo naučno, paziti ćemo na upotrebu toga izraza. Treba se čuvati višeznačnosti, pjesničkog izražavanja, prenesenog značenja itd. Jer prenoseći značenje pojmova, nespo razum je na vratima. A moralka je teološka disciplina u rangu teološke znanosti. Ona ima svoju sistematiku. Treba je poznavati, studirati.

Moralisti znaju da se specifični objekt poslušnosti, koliko se ona razlikuje od drugih kreposti ili etičkih kategorija (savjeta, dogovaranja, poticaja itd.), sastoji upravo u tome što uključuje opciju podanika prema izričitoj ili uključenoj naredbi nosioca vlasti, starješine. Zar je taj pojam izmišljen a priori? Ne, nego on je plod duboke analize i usporedbe s drugim moralnim vrednotama. On se nameće na bazi opažanja kako se u poslušnosti dolazi do konflikata, kako se pojavljuje njena dijalektika.